

## ОГЛЯД РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ПРАВОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКІВ У АДВОКАТІВ

### REVIEW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS DECISIONS ON THE LEGAL ASPECTS OF SEARCHES CONDUCTED AT LAWYERS' PREMISES

Шаповал О.В., аспірант

Національна академія внутрішніх справ

У статті досліджено правові підходи Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) до оцінки законності, пропорційності та необхідності проведення обшуків у адвокатів. Обшук приміщень адвокатів є втручанням у право на повагу до приватного життя, житла та кореспонденції, гарантоване статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), а також може порушувати право на справедливий судовий розгляд відповідно до статті 6 Конвенції. У цьому контексті Суд неодноразово наголошував на особливому статусі адвокатів як ключових учасників правосуддя, чия діяльність повинна бути захищена від неправомірного втручання державних органів.

Важливим аспектом, який підкреслює ЄСПЛ, є гарантії незалежності адвокатської діяльності, що передбачають неможливість свавільного втручання органів державної влади у роботу адвоката без достатніх підстав. У ряді справ Суд констатував порушення Конвенції через те, що національні органи проводили обшуки без належного процесуального контролю або без урахування особливого статусу адвокатів, що призводило до незаконного доступу до конфіденційної інформації їхніх клієнтів.

Зокрема, у справі "André and Another v. France" Суд наголосив, що обшук адвокатського офісу, який проводиться без спеціального механізму захисту адвокатської таємниці, є несумісним з вимогами Конвенції. Аналогічні висновки були зроблені у справі "Roemen and Schmit v. Luxembourg", де ЄСПЛ підкреслив, що втручання у професійну діяльність адвоката має бути виправданим лише у випадках, коли є переконливі докази необхідності такого заходу.

Автор робить висновок, що практика ЄСПЛ вказує на необхідність забезпечення справедливого балансу між потребами правосуддя та захистом адвокатської діяльності від необґрунтованих втручань.

**Ключові слова:** ЄСПЛ, адвокатська таємниця, обшук, права людини, стаття 8 Конвенції, судовий контроль, правова держава, пропорційність втручання.

The article examines the legal approaches of the European Court of Human Rights (ECtHR) to assessing the legality, proportionality, and necessity of conducting searches of lawyers. The search of lawyers' premises constitutes an interference with the right to respect for private life, home, and correspondence, as guaranteed by Article 8 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (hereinafter – the Convention), and may also violate the right to a fair trial under Article 6 of the Convention. In this context, the Court has repeatedly emphasized the special status of lawyers as key participants in the administration of justice, whose activities must be protected from unlawful interference by state authorities.

An important aspect highlighted by the ECtHR is the guarantees of the independence of legal practice, which imply the impossibility of arbitrary interference by state authorities in a lawyer's work without sufficient justification. In several cases, the Court found violations of the Convention due to national authorities conducting searches without proper procedural oversight or without taking into account the special status of lawyers, leading to unlawful access to confidential information belonging to their clients.

In particular, in the case of André and Another v. France, the Court stressed that a search of a lawyer's office conducted without a special mechanism to protect legal professional privilege is incompatible with the requirements of the Convention. Similar conclusions were drawn in the case of Roemen and Schmit v. Luxembourg, where the ECtHR emphasized that interference in a lawyer's professional activities can only be justified when there is compelling evidence of the necessity of such a measure.

The author concludes that the ECtHR's case law underscores the need to ensure a fair balance between the demands of justice and the protection of legal practice from unjustified interference.

**Key words:** ECtHR, legal professional privilege, search, human rights, Article 8 of the Convention, judicial oversight, rule of law, proportionality of interference.

**Актуальність теми.** Забезпечення належного балансу між інтересами правосуддя та гарантіями адвокатської діяльності є одним із ключових аспектів правової держави. Особливий статус адвокатури як незалежного інституту, що здійснює правозахисну функцію, вимагає створення ефективних механізмів захисту адвокатської таємниці та професійної діяльності від неправомірного втручання державних органів. У цьому контексті питання правових особливостей проведення обшуків у адвокатів набуває особливої актуальності, оскільки воно безпосередньо пов'язане з дотриманням основоположних прав людини, зокрема права на повагу до приватного життя та права на справедливий судовий розгляд, гарантованих Європейською конвенцією з прав людини.

Практика Європейського суду з прав людини свідчить про численні випадки порушення Конвенції у зв'язку з необґрунтованими або непропорційними обшуками в адвокатських офісах, що призводить до порушення адвокатської таємниці та, як наслідок, підриває довіру до системи правосуддя. Зокрема, у низці рішень Суд наголошував на тому, що відсутність належних процесуальних гарантій під час проведення таких слідчих дій створює

загрозу незалежності адвокатури та може спричинити зловживання з боку державних органів.

В умовах реформування судової та правоохоронної системи України особливо важливим є врахування стандартів ЄСПЛ для забезпечення правозастосовної практики, що відповідає міжнародним зобов'язанням держави. Впровадження ефективних правових механізмів, що унеможливають безпідставне втручання в професійну діяльність адвокатів, є важливим кроком до зміцнення верховенства права та гарантування справедливого правосуддя.

Отже, дослідження правових підходів ЄСПЛ до оцінки законності, пропорційності та необхідності проведення обшуків у адвокатів має важливе теоретичне та практичне значення, оскільки сприяє вдосконаленню правозастосовної практики та правового регулювання у цій сфері.

В Україні проблематика проведення обшуків у адвокатів та відповідної практики Європейського суду з прав людини досліджується низкою науковців та практиків, зокрема: Олександром Дроздовим, Ольгою Саленко, Марією Островською, Артемом Федосіним, Олександром Яновською та ін.

**Метою цієї статті** є аналіз рішень Європейського суду з прав людини, які стосуються правових особливостей проведення обшуків у адвокатів, визначення ключових принципів і стандартів, розроблених вищезазначеним судом, а також оцінка відповідності національного законодавства України цим стандартам.

**Виклад основного матеріалу.** Згідно зі статтями 21 та 24 Конституції України, всі люди є вільними і рівними в своїй гідності та правах, а також рівними перед законом [1]. Кожен громадянин зобов'язаний дотримуватися законів України і нести відповідальність у разі їх порушення, включаючи кримінальну відповідальність.

Адвокати, як і всі громадяни, можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за правопорушення, але для них є особливості в процедурі проведення досудового розслідування, зокрема, контроль за таким процесом здійснює Генеральний прокурор чи його заступники, а також керівники обласних прокуратур.

Особливості кримінального провадження щодо адвокатів регламентуються главою 37 КПК України [3], а гарантії їхньої діяльності під час такого провадження визначаються Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4].

Якщо проводиться обшук, огляд або тимчасовий доступ до речей і документів адвоката, слідчий суддя або суд обов'язково вказує перелік речей і документів, які планується вилучити чи оглянути. Клопотання про проведення таких дій має подавати Генеральний прокурор чи його заступник або прокурори Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя. Також забороняється вилучення або розголошення документів, які належать до адвокатської діяльності. Під час таких слідчих (розшукових) дій має бути присутній представник ради адвокатів регіону. Якщо представник не з'являється, але рада була заздалегідь повідомлена, це не заважає проведенню процесуальної дії. Службова особа, що проводить слідчу (розшукову) дію, повинна заздалегідь повідомити раду адвокатів про намір її провести [4].

Адвокати наділені окремими елементами імунітету спеціального суб'єкта у кримінальному провадженні проти них.

Про забезпечення цих гарантій у практиці Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду України розповів суддя АП ВАКС Дмитро Михайленко на Форумі з кримінального права та процесу імені Йосипа Бронза.

Він навів 9 висновків своєї палати, які можуть бути корисними для розуміння підходу ВАКС у вирішенні процесуальних питань, пов'язаних із проведенням обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність.

Під час обшуку в адвоката за законом має бути присутній представник ради адвокатів регіону. Коли ця вимога не дотримується, арешт майна може бути скасований. На недотримання цієї гарантії адвокатської діяльності вказала АП ВАКС в ухвалі від 27.07.2023 у справі № 991/5681/23. Суд звернув увагу, що представник органу адвокатського самоврядування прибув на місце обшуку після його початку й тоді, коли мобільний телефон та ноутбук у власника були вже вилучені. Крім цього, прокурор не надав доказів, які б свідчили про завчасне повідомлення органу адвокатського самоврядування про запланований обшук, надавши можливість представнику ради своєчасно прибути на місце обшуку. В іншій справі № 991/4337/23 суд також відмовив у арешті гаджетів, вилучених у адвоката під час обшуку (ухвала АП ВАКС від 09.06.2023), врахувавши, що проведення такого обшуку житла адвоката було здійснено без повідомлення ради адвокатів регіону та без присутності її представника [15].

Отже, розглянемо як ці питання трактуються в рішеннях ЄСПЛ. Поняття «житло» у значенні пункту 1 статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

(Конвенція) охоплює не лише житло приватних осіб, але й офіси адвокатів та юридичних компаній. Факт здійснення обшуку в офісі адвоката зумовлює розгляд цього питання у контексті втручання в «приватне життя», «житло» та «кореспонденцію».

До обшуку у помешканні адвоката чи іншому його володінні є загальні висновки ЄСПЛ щодо таких заходів («згідно із законом», «необхідність у демократичному суспільстві», переслідування законних цілей, дотримання принципу пропорційності, наявність «спеціальних процесуальних гарантій», доступність до «ефективного контролю» тощо), за винятком окремих специфічних гарантій, зумовлених особливостями професії адвоката.

Проведення обшуку у помешканні адвоката чи іншому його володінні має бути предметом дуже чіткого і точного правового регулювання.

Обшук у помешканні адвокатів чи іншому його володінні може супроводжуватись особливими процесуальними гарантіями, проте бути непропорційним щодо переслідуваної законної мети.

Європейський суд з прав людини бере до уваги обсяг документів, які мали дослідити державні органи, час, який вони на це витратили, а також ступінь незручностей, які довелось пережити особі.

Проведення обшуку у приміщенні адвоката чи іншому його володінні має відбуватися за рішенням суду, яке, у свою чергу, має містити достатню інформацію щодо мети обшуку, його обсягу, бути розумно обмеженим та враховувати особливості інформації, захищеної професійною таємницею тощо.

ЄСПЛ констатує порушення статті 8 Конвенції [2] через відсутність судового рішення про обшук і ефективного наступного судового контролю.

Обшук в адвокатському бюро, інших приміщеннях адвоката може порушувати професійну таємницю, яка є основою довірчих стосунків між адвокатом і його клієнтом.

Важливість адвокатської таємниці підкреслюється у контексті статті 6 Конвенції. ЄСПЛ у своїх рішеннях неодноразово зазначав, що переслідування представників юридичної професії – це удар у саме серце конвенційної системи. Також ЄСПЛ зауважує про захист адвокатської репутації. Роль, яку відіграють адвокати у захисті прав людини, є причиною того, чому обшуки у належних їм приміщеннях мають бути предметом особливо суворого контролю. Недотримання відповідних процесуальних гарантій під час проведення обшуку і вилучення речей у помешканні адвоката чи іншому його володінні зумовлює порушення статті 8 Конвенції [5].

Проведення обшуку в офісі адвоката чи іншому його володінні повинно відбуватися під наглядом та за участі кваліфікованого, незалежного юриста, пов'язаного з адвокатською таємницею, завданням якого є виявлення та попередження вилучення під час обшуку тих документів, які охороняються адвокатською таємницею, а також запобігання подальшим можливим втручанням в адвокатську таємницю. Наприклад, у справі *Iliya Stefanov v. Bulgaria* [6] під час обшуку в офісі адвоката були присутні лише двоє понятих, які не мали юридичної освіти. На думку ЄСПЛ, сумнівно, що вони могли ідентифікувати, які матеріали охоплювалися адвокатською таємницею, а які ні. Їхня присутність не забезпечила гарантії від надмірного втручання в професійну таємницю заявника. Водночас проникнення у житло у присутності голови спілки адвокатів є «спеціальною процесуальною гарантією», але не є достатнім заходом для абсолютного гарантування права на повагу до приватного життя.

Важливою гарантією є наявність механізму для розмежування інформації, що охоплюється адвокатською таємницею, від будь-якої іншої, та подальше повернення або знищення носіїв такої інформації. Наприклад, у справі

Wolland v. Norway [14] (відсутнє порушення), ЄСПЛ наголосив, що заявнику були доступні електронні документи, доки тривав обшук, а жорсткий диск і ноутбук йому повернули через два дні після проведення первинного обшуку у його приміщенні.

У справі *Sérvulo & Associados – Sociedade de Advogados, RL v. Portugal* [13] (відсутнє порушення) суддя, який оцінював законність проведення обшуку, наказав видалити з вилучених комп'ютерних файлів та електронних листів записи, які він визначив як захищені професійною таємницею. Водночас у справі *Vinci Construction i GTM Génie Civil et Services v. France* [12] (констатовано порушення) суддя, який мав розглядати скаргу на вилучення захищених адвокатською таємницею документів, не вирішив, що робити з документами після їх детального вивчення, та не розглянув питання пропорційності й можливості їх повернення адвокату.

Проведення обшуку у помешканні адвоката чи іншому його володінні може стосуватись правопорушення, до якого адвокат непричетний, або, навпаки, пов'язаного із ним. У першому випадку такі обшуки мають на меті обійти труднощі у збиранні доказів правоохоронними органами всупереч адвокатській таємниці. Обшук у адвокатському бюро в рамках кримінального провадження проти третьої особи, навіть переслідуючи закону мету, може непропорційно посягати на професійні привілеї адвоката. Див. також рішення ЄСПЛ у справі *Saber v. Norway* [10] (справа щодо адвокатської таємниці, фільтрації відповідної інформації та правового кейсу з приводу обшуку / огляду поліцією мобільного телефону підзахисного) – заявник у справі. У іншому випадку примітними є висновки ЄСПЛ, наведені у справі *Tamosius v. the United Kingdom* [11]. Заявник підозрювався у сприянні податковим махінаціям деяких своїх клієнтів. У зв'язку з цим у його офісі було проведено обшук та вилучено ряд документів, які, на його думку, були захищені адвокатською таємницею. Проте оскільки цей обшук супроводжувався рядом процесуальних гарантій, включаючи достатню визначеність судового рішення, яким було надано право на обшук, чітку заборону на вилучення документів, захищених адвокатською таємницею, а також можливість оскаржити в суді їх вилучення та потенційно вимагати відшкодування шкоди, ЄСПЛ не знайшов порушення прав заявника. Конвенція не забороняє накладання на адвокатів певних зобов'язань, котрі можуть стосуватись їхніх відносин з клієнтами. Це стосується, зокрема, наявності достовірного доказу причетності адвоката до скоєння злочину, або стосовно намагання подолати певні незаконні практики. Однак, ЄСПЛ наголосив, що вкрай важливо забезпечити суворі рамки для таких заходів. У кожному випадку заходи з боку правоохоронних органів щодо адвокатів мають бути чітко обмеженими, оскільки адвокати посідають центральне місце в здійсненні правосуддя, і їхній статус посередників між підсудними та судами дозволяє кваліфікувати їх як служителів закону.

Окремої уваги потребують рішення ЄСПЛ щодо обшуків, проведених у юридичних компаніях, які відповідали вимогам Конвенції.

Питання обшуків у адвокатських офісах тісно пов'язане з кореспонденцією адвокатів.

Обшуки у адвокатських бюро можуть бути спрямовані на розкриття журналістських джерел. У рішенні *Roemen i Schmit v. Luxembourg* ЄСПЛ встановив, що при здійсненні обшуку в офісі адвоката з метою викриття джерел інформації його клієнта-журналіста було не лише порушено право адвоката на приватне життя в розумінні статті 8 Конвенції, але й право, гарантоване статтею 10 Конвенції, щодо його клієнта.

*WIESER AND BICOS BETEILIGUNGEN GmbH v. Austria* (заява № 74336/01). ЄСПЛ встановив, що перший заявник був адвокатом, що практикував в Зальцбурзі. Він

був власником та генеральним директором другого заявника – холдингової компанії, яка, серед іншого, була єдиним власником товариства з обмеженою відповідальністю «Новамед». У межах кримінального провадження щодо незаконної торгівлі лікарськими засобами, національний ухвалив рішення про обшук місцезнаходження компанії-заявника та «Новамед», а також вилучення всіх службових документів [8].

Місцезнаходженням обох компаній був адвокатський офіс першого заявника. Заявники оскаржили обшук та вилучення електронних даних. Суд ЄСПЛ зауважив, що обшук приміщення заявників проводили багато офіцерів. Одна група здійснювала вилучення документів, інша – проводила пошук у комп'ютерній системі та вилучала дані шляхом копіювання значної кількості файлів на диски.

ЄСПЛ звернув увагу на дотримання гарантій у процесі вилучення документів. Так, коли представник об'єднання адвокатів заперечував проти вилучення конкретного документа, цей документ запечатувався.

Пізніше слідчий суддя, у присутності заявника, оцінив вилучені файли, на які поширювалася професійна таємниця, та на цій підставі повернув багато з них заявникові.

Окремо ЄСПЛ звернув увагу на те, що ті самі гарантії не були додержані в частині вилучення електронних даних.

По-перше, член об'єднання адвокатів, хоча й був тимчасово присутній під час пошуку в комп'ютерних системах, проте в основному був зайнятий контролем за вилученням документів, а тому не міг належним чином виконати свою наглядову функцію щодо електронних даних.

По-друге, протокол, де було викладено застосовані критерії пошуку та те, які файли було скопійовано й вилучено, був складений не наприкінці обшуку, а пізніше того ж дня. Більше того, офіцери не поінформували першого заявника та/або представника об'єднання адвокатів про результати обшуку.

ЄСПЛ зауважив, що недодержання офіцерами поліції деяких процесуальних гарантій, передбачених для запобігання будь-яким зловживанням, свавілля та захисту адвокатської таємниці, зробило обшук та вилучення електронних даних першого заявника непропорційними до правомірної мети, що переслідувалася. ЄСПЛ наголосив, що гарантування адвокатської таємниці слугує захисту клієнта. З огляду на те, що перший заявник представляв компанію, акціями яких володів другий заявник, і що вилучені дані містили інформацію, що підлягала професійній таємниці, ЄСПЛ не бачив причин діяти іншого висновку стосовно другого заявника. Як результат в рішенні ЄСПЛ зазначено про порушення статті 8 Конвенції.

Також цікава справа *ANDRÉ AND ANOTHER v. France* (заява № 18603/03) [7]. Рішенням ЄСПЛ встановлено, що податковими інспекторами під час пошуку доказів проти одного з корпоративних клієнтів фірми було проведено обшук у адвокатському бюро та вилучено відповідні документи. Оцінка Суду Якщо законодавство країни передбачає можливість обшуків в адвокатських приміщеннях, то такі обшуки повинні обов'язково супроводжуватись особливими гарантіями. Конвенція не забороняє накладати на адвокатів певну кількість зобов'язань, які можуть стосуватись взаємин з їхніми клієнтами. Такі заходи мають бути чітко обмеженими. У цій справі ЄСПЛ зазначив, що обшук в офісі адвоката супроводжувався спеціальною процедурною гарантією, оскільки його здійснювали в присутності керівника адвокатської колегії, до якої належали заявники. Однак присутність керівника адвокатської колегії та висловлені ним протести не могли перешкодити ефективному доступу до всіх документів у кабінеті адвоката та їхньому вилученню. Зокрема це стосувалося вилучення рукописних записів першого заявника. ЄСПЛ зауважив, що ніхто не піддавав сумніву, що йшлося про

особисті документи адвоката, які становили адвокатську таємницю, на чому наголошував керівник адвокатської колегії. Більше того, ЄСПЛ зазначив, що дозвіл на здійснення згаданого обшуку був сформульований досить широко. ЄСПЛ наголосив, що зазначений обшук у приміщенні адвоката як захисника фірми, яку підозрювали в шахрайстві, мав на меті знайти документи, що могли б підтвердити підозри в шахрайстві відповідної фірми, та використати їх у межах обвинувачення проти неї. Заявники (адвокати) не були обвинуваченими чи підозрюваними у вчиненні правопорушення або ж в участі в шахрайстві, яке здійснив їхній клієнт.

Європейський суд з прав людини зазначив, що в цій справі заявники потрапили під нагляд державних органів через єдиний мотив – труднощі у здійсненні зазначеної податкової перевірки та необхідність формування доказової бази для підтвердження підозри у вчиненні шахрайства фірмою – клієнтом заявників. ЄСПЛ констатував, що такі заходи були непропорційними щодо мети, якої прагнули досягнути державні органи. Як результат в рішенні ЄСПЛ зазначається про порушення статті 8 Конвенції.

**Висновки.** Європейський суд з прав людини приділяє значну увагу захисту прав адвокатів під час проведення обшуків, оскільки такі дії можуть суттєво вплинути на право на справедливий суд, конфіденційність адвокатської таємниці, а також на права клієнтів адвокатів. Аналіз рішень ЄСПЛ дозволяє сформулювати наступні ключові висновки:

*Пріоритет адвокатської таємниці* – ЄСПЛ наголошує на особливому статусі адвокатської діяльності, яка

передбачає захист конфіденційної інформації, отриманої від клієнтів. Будь-яке втручання в адвокатську діяльність, включаючи обшуки, має бути обґрунтованим, пропорційним і здійснюватися з дотриманням суворих процедурних гарантій.

*Необхідність чіткого правового регулювання* – обшуки в адвокатів повинні проводитися лише за наявності чітких підстав, передбачених законодавством, та у спосіб, який забезпечує мінімізацію порушень прав адвоката і його клієнтів. Відсутність належного регулювання може призводити до порушення статей 6 та 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

*Пропорційність і легітимна мета* – втручання у професійну діяльність адвоката має бути виправданим виключно легітимною метою, наприклад, запобіганням злочинам чи захистом прав інших осіб. Проте навіть у таких випадках дії органів влади мають бути пропорційними та обмеженими у межах необхідного.

*Процедурні гарантії* – проведення обшуків має супроводжуватися належним судовим контролем. Такі гарантії, як участь незалежних спостерігачів, судових представників або представників адвокатури, є важливими для забезпечення законності дій.

Таким чином, рішення ЄСПЛ формують міжнародні стандарти захисту прав адвокатів під час обшуків, які спрямовані на забезпечення балансу між інтересами правосуддя та повагою до прав людини. Виконання цих стандартів на національному рівні є обов'язковою умовою для демократичного суспільства, яке прагне дотримуватися принципу верховенства права.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини) 04.11.1950. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text)
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
5. Огляд рішень Європейського суду з прав людини за статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (кримінальний процесуальний аспект: обшук). Відпов. за вип.: науковий консультант відділу аналізу судової практики Верховного Суду, ЄСПЛ та Суду ЄС департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду канд. юрид. наук О. В. Саленко. Київ, 2023. 45 с. [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new\\_folder\\_for\\_uploads/supreme/oglyady/ogl\\_ESPL\\_obshuk.pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/ogl_ESPL_obshuk.pdf)
6. Рішення ЄСПЛ у справі «Iliya Stefanov v. Bulgaria» (заява № 65755/01) від 22.05.2008. URL: <http://privacy.khpg.org/1604922640>
7. Рішення ЄСПЛ у справі «André and Another v. France» (заява № 18603/03) від 24.07.2008. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-117236%20>
8. Рішення ЄСПЛ у справі «Wieser and Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria» (заява № 74336/01) від 16.10.2007. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-118085%20>
9. Рішення ЄСПЛ у справі «Roemen and Schmit v. Luxembourg» (заява № 51772/99) від 25.02.2003. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980\\_092#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_092#Text)
10. Рішення ЄСПЛ у справі «Saber v. Norway» (заява № 459/18) від 17.12.2020. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-208633>
11. Рішення ЄСПЛ у справі «Tamosius v. the United Kingdom» (заява № 62002/00) від 19.09.2002. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183363%20>
12. Рішення ЄСПЛ у справі «Vinci Construction i GTM Génie Civil et Services v. France» (заяви № 63629/10 та 60567/10) від 02.04.2015. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153318%20>
13. Рішення ЄСПЛ у справі «Sérvulo & Associados – Sociedade de Advogados, RL v. Portugal» (заява № 27013/10) від 03.09.2015. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-156519%20>
14. Рішення ЄСПЛ у справі «Wolland v. Norway» (заява № 39731/12) від 17.05.2018. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182867%20>
15. Обшук у адвоката і гарантії діяльності: 8 висновків АП БАКС, які варто знати. URL: <https://unba.org.ua/news/9456-obshuk-u-advokata-i-garantii-diyal-nosti-8-visnovkiv-ap-vaks-yaki-var-to-znati.html>